

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

חקלאות, תעשייה ומסחר בשלהי העת העתיקה - מבט מא"י -
43740

תאריך עדכון אחרון 09-01-2016

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: ארכאולוגיה והמזרח הקרוב הקדום

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' גדעון אבני

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: avnigid74@gmail.com

שעות קבלה של רכז הקורס: על פי תיאום מראש

מורי הקורס:
ד"ר גדעון אבני

תאור כללי של הקורס:

היבטים ארכיאולוגיים של מערכות חקלאיות, מתקנים תעשייתיים ובסחר בתוצרי החקלאות והתעשיות בארץ ישראל וסביבתה. במסגרת הקורס יבחנו תהליכי המשכיות, שינוי וחדוש בתחומים הללו כפי שמשקפים בממצא הארכיאולוגי

מטרות הקורס:

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

1. לזהות את מתקני החקלאות והתעשייה העיקריים בארץ ישראל בשלהי העת העתיקה.
2. לתארך את התפתחות המערכות החקלאיות והתעשייתיות.
3. להעריך את השינויים שחלו במערכות החקלאות והתעשייה במהלך התקופה הביזנטית והמוסלמית.
4. להסיק מהכרונולוגיה ותהליכי השינוי לגבי התפתחות מערכות מסבחר מקומיות ובינלאומיות

דרישות נוכחות (%) :
80%

שיטת ההוראה בקורס:

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

שיעור 1 - מבוא

מטרת הקורס: הבנת תפקיד מערכות חקלאיות ותעשייתיות בכלכלה של שלהי העת העתיקה בארץ ישראל וסביבתה, ובאגן הים התיכון והמזרח התיכון בכלל. איך הממצא הארכיאולוגי יכול לסייע בשחזור דמותה של החברה החקלאית, תעשיית המוצרים, והתפתחות מערכות מסחריות מקומיות ואזוריות. מהמוצר הבסיסי ועד למוצרים מורכבים ומתוחכמים שעוברים למרחקים בגלל כללי השוק של היצע וביקוש - ייצור וצריכה. לכל המרכיבים הללו תפקיד מרכזי בהערכת תהליכי השפע והדעיכה של חברות ים תיכוניות בשלהי העת העתיקה.

שיעור 2 - שדות חקלאיים, מיון ותארוך.

סוגי שדות - חלקות גדולות, משטחי הצפה, טראסות חובקות עולם.

מתודולוגיה של מחקר ותארוך שדות חקלאיים - דוגמאות מאגן הים התיכון. שיטות שונות לקשר בין שדות לישובים. איך לתארך שדה? OSL

שיעור 3 - תפוצת שדות חקלאיים - מקרי מבחן: הסקר האזורי ברמת בית שמש והתפתחו מערכות חקלאיות בתקופה ההלניסטית והרומית, הסקרים ביהודה ושומרון

שיעור 4- החקלאות העתיקה בנגב
למה ומתי התפתחו המערכות החקלאיות?
מתודולוגיה של הפעלה וניהול משק המים - בורות ותעלות.
השוואת המערכות החקלאיות בארץ ישראל ובצפון אפריקה.

שיעור 5 - מערכות השקיייה מורכבות: מאגרים, תעלות וקנאטים
בעיית המים לצריכה חקלאית ופתרונה- סוגי מאגרים וצורת השקייית השדות. סכרי אגירה, תעלות הטייה
וחקלאות מי נגר מדברית.
הקנאטים - מבט מקומי ואזורי

שיעור 6 - יישובים חקלאיים מורכבים בארץ ישראל, בסוריה וירדן
הכפר הארץ ישראלי בתקופה הרומית והביזנטית - גישות שונות: אבי יונה, דורון בר, תהליכי התפתחות
ודעיכה של הכפרים.

שיעור 7 - סיכום החקלאות כמשאב כלכלי - תוצרים של חקלאות המונית: דגנים, שמן, יין, פשתן,
תוצרת מהחי - אספקת מזון כמקור הקיום של הערים.

שיעור 8
תעשיות כמרכיב כלכלי בארץ ישראל. מרכזי ייצור: קראמיקה וזכוכית. בתי יוצר ותפוצתם. מקרה כפר
חנניה דוד אדן?

שיעור 9 - : תעשיות זכוכית וקראמיקה בארץ ישראל מהתקופה הרומית ועד למוסלמית -

שיעור 10
תעשייה ומכרות - דוגמאות מהעולם הרומי (שיש) והביזנטי - מכרות נחושת בתקופה המוסלמית
הקדומה.

שיעור 11
מערכות מסחר מקומיות ואזוריות. מה עושים עם תוצרי החקלאות והתעשייה. רקע תיאורטי של
המסחר בעולם הקלאסי והפוסט קלאסי. מערכות מקומיות ואזוריות ומעגלי תפוצה של מוצרים
(וולמסלי). דוגמאות למסחר קצר טווח, טווח בינוני וארוך טווח (דרכי הבשמים ודרך המשי).

שיעור 12
סחר היין הבינלאומי ודעיכתו בביזנטי -מוסלמי, המעבר לסחר מקומי בשמן וגם ביינ.
דוגמאות מארץ ישראל, סוריה עקרב למערכות מסחר.

שיעור 13
עדויות ארכיאולוגיות לסחר בינלאומי במוצרי מותרות - תנועה של חפצים ואנשים במרחב הים תיכוני
והאסייתי

שיעור 14
סיכום - משאבים חקלאיים ותעשייתיים כמפתח להערכת פוטנציאל השפע והדעיכה באוכלוסייה.

חומר חובה לקריאה:

אופנהיימר, א., כשר, א. רפפורט, א. (תשמ"ו). אדם ואדמה בארץ ישראל הקדומה, קובץ מחקרים. ירושלים.

Borsch, S.J. (2004). *Environment and Population: The Collapse of Large Irrigation Systems Reconsidered. Comparative Studies in Society and History* 46, 451-68.
Decker, M. (2009a). *Tilling the Hateful Earth: Agricultural Production and Trade in the Late Antique East (Oxford Studies in Byzantium)*. Oxford: Oxford University Press.

2. החקלאות הקדומה בנגב

אבן ארי, מ. שני, ל. ותדמור, נ. (תש"מ). הנגב - מלחמת קיום במדבר. ירושלים.
רובין, ר. (תשנ"א). הנגב כארץ הנושב - עיור והתיישבות במדבר בתקופה הביזנטית. ירושלים.

Mayerson, P. (1962). *The Ancient Agricultural Regime of Nessana and the Central Negeb*. London: The British School of Archaeology in Jerusalem.

3. מערכות השקיה מורכבות: מאגרים, תעלות וקנאטים
Lightfoot, D. R. (2000). *The Origin and Diffusion of Qanats in Arabia: New Evidence from the Northern and Southern Peninsula*. *The Geographical Journal* 166:215-226.

4. יין ושמן - תהליכי ייצור, עודפים ומסחר
Taxel, I. (2013). *The Olive Oil Economy of Byzantine and Early Islamic Palestine: some Critical Notes*. *Liber Anuus* 63, 361-94.
Mayerson, P. (2008). 'The Wine of Ashkelon in Byzantine Texts', in L. E. Stager (ed.), *Ashkelon 1: Introduction and Overview (1985-2006)*. Winona Lake IN: Eisenbrauns, 471-477.

5. ההתיישבות החקלאית בארץ ישראל ובסוריה
6. חקלאות ויישובים חקלאיים בצפון אפריקה, מצרים, מסופוטמיה
Gilbertson, D., Hunt, C. and Gillmore, G. (2000). *Success, Longevity and Failure of -Arid-land Agriculture: Romano-Libyan Floodwater Farming in the Tripolitanian Pre desert*. In G. Barker and D. Gilbertson (eds.), *The Archaeology of Drylands*. London: Routledge, pp. 138-59.

7. החקלאות כמשאב כלכלי - מהפכה חקלאית אסלאמית?

Watson, A. M. (1981). 'A Medieval Green Revolution: New Crops and Farming Techniques in the Early Islamic World', in A.L. Udovitch (ed.), *The Islamic Middle East 700-1900: Studies in Economic and Social History*. Princeton: Princeton University Press, 21-42.

Watson, A. M. (1983). *Agricultural Innovation in the Early Islamic World - the*

Diffusion of Crops and Farming Techniques. Cambridge: Cambridge University Press.

Decker, M. (2009b). 'Plants and Progress: Rethinking the Islamic Agricultural Revolution'. *Journal of World History* 20:187-206.

Nol, H. (2015). *The Fertile Desert: Agriculture and Copper Industry in Early Islamic Arava (Arabah)*. *PEQ* 147, 49-68.

8. תעשייה ומכרות

Shaw, C. T. and Rothenberg, B. (2000). 'An Early Islamic Gold-Mining Industry in Wadi Tawahin in the Southern `Arabah?', *IEJ* 50:235-242.

9. מערכות מסחר מקומיות ובינלאומיות

Armstrong, P. (2009), 'Trade in the east Mediterranean in the 8th century', in M.M. Mango (ed.), *Byzantine Trade, 4th-12th Centuries – the Archaeology of Local, Regional and International Exchange (Papers of the Thirty Eighth Spring Symposium of Byzantine Studies, St. John's College, University of Oxford, March 2004)*. Surrey: Ashgate, 157-78.

Heidemann, S. (2015). *How to Measure Economic Growth in the Middle East? A framework of Inquiry for the Middle Islamic Period*. In D. Talmon-Heller and K. Cytryn Silverman (eds.), *Material Evidence and Narrative Sources, Interdisciplinary Studies of the History of the Muslim Middle East*. Leiden: Brill, pp. 30-57.

Kingsley, S. A. (2001). 'The Economic Impact of the Palestinian Wine Trade in Late Antiquity', in S. Kingsley and M. Decker (eds.), *Economy and Exchange in the East Mediterranean during Late Antiquity*. Oxford: Oxbow, 44-68.

Kingsley, S. A. (2003). 'Late Antique Trade: Research Methodologies and Field Practices', in L. Lavan and W. Bowden (eds.), *Theory and Practice in Late Antique Archaeology*. Leiden: Brill, 113-138.

Mango, M. M. (1996). 'The Byzantine Maritime Trade with the East (4th -7th centuries)', *ARAM* 8:139-163.

Mango, M. M. (2009). 'Byzantine Trade: Local, Regional, Interregional and International', in M.M. Mango (ed.), *Byzantine Trade, 4th-12th Centuries – the Archaeology of Local, Regional and International Exchange (Papers of the Thirty Eighth Spring Symposium of Byzantine Studies, St. John's College, University of Oxford, March 2004)*. Surrey: Ashgate, 3-14.

Pieri, D. (2012), 'Regional and interregional exchanges in the Eastern Mediterranean during the early Byzantine period. The evidence of the amphorae', in C. Morrisson (ed): 27-49.

Walmsley, A. (2000). 'Production, Exchange and Regional Trade in the Islamic East Mediterranean: Old Structures, New Systems?', in. I.L. Hansen and C. Whickham (eds.), *The Long Eighth Century*. Leiden: Brill, 265-345.

חומר לקריאה נוספת:

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %

הרצאה 0 %

השתתפות 30 %

הגשת עבודה 60 %

הגשת תרגילים 10 %

הגשת דו"חות 0 %

פרויקט מחקר 0 %

בחנים 0 %

אחר 0 %

מידע נוסף / הערות: